

PEDAQOĞİKA

UOT 37

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ (I-IV SİNİFLƏRDƏ)
KOMPÜTERYÖNÜMLÜ TƏLİM TEXNOLOGİYASININ ROLU

G.M.ABDULLAYEVA
Azərbaycan Dillər Universiteti
Kerimzadeh85@mail.ru

Məqalədə kompüteriyönlü təlimin şagirdlərə qazandırdığı üstünlüklərdən, müasir dövrdə bu istiqamətdə aparılan elmi araşdırmalardan, beynəlxalq və yerli təcrübələrin nəticələrindən bəhs edilmişdir. Eyni zamanda kompüteriyönlü təlim zamanı dərslə kompüteriyönlü təlimin xüsusiyyətlərinin qatılması ilə şagirdin motivasiya səviyyəsinin yüksəldilməsi, onu stimullaşdırılması yollarında qeyd olunmuşdur. Beləliklə təlim fəaliyyətinə kompüteriyönlü təlimin, oyun proqramlarının əlavə olunması öyrənənlər üçün dərslə daha maraqlı hala gətirir. Şagird dili oyun vasitəsilə mənimsəyərsə, əyləncə fəaliyyətinə qoşulacağını bilərsə sağlam rəqabətə can atır, həm zehni, həm də emosional baxımdan inkişaf etmiş olar.

Açar sözlər: kompüteriyönlü təlim, ibtidai təhsil, texnologiya, motivasiya, xarici dil

Təhsil bəşəriyyət üçün əvəzedilməz bir ünsürdür. Cəmiyyət təhsil prosesini öz ehtiyaclarına uyğun formalaşdırmalıdır. Hazırda bəzi ümumi və ali təhsil müəssisələri istisna olmaqla, ölkəmizdə xarici dillərin səmərəli tədrisi vacib problem kimi qalmaqda davam edir. Xarici dilin tədrisində gözlənilən səviyyəyə çatmamağımızın bir sıra səbəbləri vardır. Bunların içərisində təlim üsullarının və motivasiyanın lazımi formada dəyərləndirilməməsi ilk sırada dayananlardanır. Təlim üsulları şagirdlərin dərslə marağını artırır, öyrənməni asanlaşdırır. Müasir dövrdə dərslə keyfiyyəti bu proseslərin uğurla reallaşmasından asılıdır. Kompüteriyönlü təlim həmin fəaliyyətlərin təşkilinə, həyata keçirilməsinə, məqsədlə uzlaşan nəticənin alınmasına xidmət edən çevik təhsil yanaşmasıdır.

Məlumdur ki, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı təhsilə inanılmaz dərəcədə, böyük təsir göstərir. XXI əsrin şəxsiyyəti məhz həmin dəyişikliklərin portretidir. Sürətlə inkişaf edən texnologiya sənaye məhsullarının istehsalı və xidmət sahələrini ikinci planda saxlayır, onları informasiya cəmiyyətləri ilə əvəz edir.

Yaşadığımız dövr informasiya cəmiyyəti, informasiya iqtisadiyyatı və məlumat idarəçiliyi anlayışlarını lüğətimizə gətirmişdir. “İnformasiya əsri”nin

əsas tələbi hazır məhsullar deyil, fikir və ideyalar istehsal etməkdir. Biliklərin səmərəli istehsalı və istifadəsi ölkələrin dünya iqtisadiyyatında aparıcı mövqə tutmasına zəmin yaradır. Dövrün dinamik tələbləri ilə ayaqlaşmaq üçün “informasiya cəmiyyəti”nə daxil olmaq mütləqdir. Bu işə asanlıqla məlumat toplayan, onun analizini aparan, ideya istehsal etməyi, ünsiyyət qurmağı bacaran, milli və ümumbəşəri dəyərləri mənimsəyən şəxsiyyət yetişdirməklə reallaşa bilər.

Müvəffəqiyyətli karyeranın əsasında xarici dil, xüsusən də ingilis dilini bilmək, həmin dildə asanlıqla kommunikasiya qurmağı bacarmaq zəruri şərt kimi qəbul olunduğundan ölkəmizdə bu fənnin tədrisi diqqət mərkəzindədir. Lakin ingilis dilinin tədrisi və öyrənilməsi ilə bağlı hələ də həllini tapmayan problemlər mövcuddur. Təhsilalanların əksəriyyəti ingilis dilindən səmərəli şəkildə istifadə etməyi bacarmırlar. Problemin aktualıq daşımada təhsil müəssisələrində, xüsusən də ibtidai siniflərdə çalışan müəllimlərin böyük payı vardır. Xarici dilin tədrisi ilə məşğul olan bir neçə lisey və özəl məktəblərdən başqa əksər təhsil ocaqlarında şagirdlər ingilis dilini yaxşı öyrənə bilmir, dili mənimsəməkdə çətinlik çəkirlər. Təbii ki, ingilis dilinin tədrisində üzə çıxan problemlərin səbəbləri fərqlidir. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, motivasiya onların cərgəsində birinci yerdə dayanır. Çünki motivasiyasız şagirdin uğur qazanması çox çətin, hətta mümkünsüzdür.

Csizer və Dörnyei (2005) motivasiyanın akademik öyrənmədə və gələcək həyatda böyük rol oynadığını vurğulamış, ikinci dili öyrənməyin vacibliyini elmi sübutlarla əsaslandırmışlar. Onlar bildirmişdirlər ki, yüksək motivasiyalı şəxsin təhsildə uğur qazanması labüddür. Mkdanaf (McDonough 1981) isə əksər ingilis dili müəllimlərinin şagirdlərin motivasiya səviyyəsinə təsir göstərmək iqtidarında olduqlarını iddia etmiş, pedaqoqların stimullaşdırma bacarığını ön plana çəkmişdir. Lierin (1996) motivasiya ilə bağlı digər pedaqoqların fikirlərinə dəstək olaraq “motivasiya xarici dil öyrənməyin özülüdür” fikrini irəli sürmüşdür [4].

Deməli, motivasiyanın formalaşmasına təkan verən üsullar həqiqətən vacibdir və belə bir aktual mövzuda geniş elmi araşdırmalar aparılmalıdır. Hazırda əksər təhsil müəssisələri motivasiya yaratmaq məqsədilə təlim prosesində kompüterlərdən geniş istifadə etməyə səy göstərirlər. Kompüteriyönlü təlim dərslə motivasiyanı qurmağa zəmin yaradır. Öyrənmənin motivasiyasını təmin etmək və marağını dərslə yönəltmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə olunsa da, məhz kompüterin müşayiəti səmərəliliyi yüksəldir. Çoxlu sayda müəllim kompüterlərin ənənəvi tədrisin dəyişməsi prosesini sürətləndirəcəyinə və informasiya cəmiyyətinin ehtiyac duyduğu kadr hazırlığında mühüm rol oynayacağına əmindir.

Müasir dövrdə texnologiyani dəstəkləyən təlimə olan ehtiyac aydın şəkildə görünür. Kompüteriyönlü təlim, kompüterdən tədris prosesində əsas vasitə kimi istifadəni dəstəkləyir. İnformasiya texnologiyalarından düzgün və səmərəli istifadə olunarsa, onun tədrisin keyfiyyətinə müsbət təsiri labüddür. Gündəlik həyatımızın bir hissəsinə çevrilən kompüter ingilis dilində təhsil

almaq üçün geniş imkanlar açır. İngilis dili dərsləri məzmun baxımından tədrisin kompüterin köməyi ilə aparılmasına çox uyğundur. Çünki həm dərs proqramını hazırlayarkən, həm də təlim prosesində müvafiq tədris metodlarından istifadə edərkən, materialı şagirdlərə vizual şəkildə çatdırmaq dərsin səmərəliliyini artırır.

KT-nin məktəbin aşağı pilləsində xarici dilin tədrisi istiqamətindəki rolu əvəzolunmazdır. İbtidai sinif müəllimləri kiçikyaşlı məktəblilərə ingilis dilini tədris edən zaman şagirdlərdə dilə qarşı həvəs yaratmaq üçün motivasiyaedici vasitələrdən istifadə etməsi arzuolunandır. Yeniliklərə açıq olan müəllim kompüter vasitəsilə yüksək təlim göstəriciləri əldə edə bilər. Çünki kompüter-yönlü təlim müasir müəllimin əsas köməkçisidir. Hazırda məktəblərdə “Kahoot”, “Baamboozle”, “Quizlet”, “Wheel decide”, “Brain POP”, “DynEd” (DynamicEducation, Dynamic English) kimi proqramlardan geniş istifadə olunur. Sadələdiyimiz proqramlar interaktiv təhsil proqramlarıdır və beynəlxalq təcrübədə böyük nüfuza malikdir. İbtidai siniflərdə ingilis dili dərslərində KT-dən, bu kimi proqramlardan istifadə bir sıra məqsədlər üçün həyata keçirilir:

- dili öyrənmək üçün motivasiyanı artırmaq;
- koqnitiv fəaliyyəti aktivləşdirmək;
- söz ehtiyatını zənginləşdirmək;
- məntiqi düşüncəni inkişaf etdirmək;
- ingilis dilinin müstəqil olaraq öyrənmək və bu istiqamətdə bacarıqlar formalaşdırmaq;
- nitq səriştəsini artırmaq;
- düzgün kollektiv münasibətləri qurmaq.

İKT-dən istifadə şagirdin izahlı-illüstrativ tədris üsulundan fəal təlim fəaliyyətinin subyektinə əsaslanan üsula keçməsinə imkan verir. Bu istiqamətdə təşkil olunan fəaliyyət, şagirdlər tərəfindən biliklərin şüurlu bir şəkildə mənimsənilməsinə gətirib çıxarır. KT vasitəsilə xarici dil müəllimləri ibtidailərə bir sıra imkanların qazanılmasına müyəssər olurlar. Beləki:

- çoxşaxəli tapşırıqlar tətbiq edərək fərdi olaraq şagirdlərə yanaşırlar;
- dərsləri yüksək estetik səviyyədə (musiqi, animasiya) təşkilinə nail olurlar;
- şagirdlərin xarici dildən ünsiyyət vasitəsi olaraq istifadə edə bilmədikləri dövrdə psixoloji maneələrin qarşısını alır, erkən yaşda onların yeni bir mühitə daxil və adaptasiya olmalarını təmin edirlər;
- şagirdlərdə xarici dilin öyrənilməsinə müsbət münasibət formalaşdırırlar;
- ibtidailərin yaş imkanlarını, nitq qabiliyyətlərini nəzərə alaraq onlarda danışma, oxu, yazı və dinləmə kimi ibtidai ünsiyyət bacarıqları formalaşdırırlar;
- ingilis dilindən istifadə edərək, gündəlik fəaliyyət üçün səciyyəvi olan oyun situasiyalarında oynanan sosial rolları genişləndirir, şagirdləri yeni bir sosial təcrübə ilə tanış edirlər;

- şagirdlərin maraqlarına səbəb olan dildə danışan ölkələrin adətləri haqqında fikir formalaşdırırlar.

İbtidai məktəbdə prioritet məsələ fənnin tədrisinin inkişaf etdirici tərifidir. İngilis dili şagirdlərə fərqli bir mədəniyyət dünyasını tanıtdırır, onlarda danışma, oxu, yazı prosesində ən sadə ünsiyyət və idrak tapşırıqlarını müstəqil həll etmə qabiliyyətinə istiqamətləndirir, təşəbbüskarlıq, komandada işləmək bacarığı, öz fikirlərini ifadə etmək və mövzunu öyrənməyə davamlı maraq yaratmaq kimi bacarıqlar formalaşmadır. İbtidai məktəbin tədris prosesində İKT-nin tətbiqi variantlarına bir sıra məsələlər aiddir. *Multimedia dəstəyi ilə dərslər*- təqdimatların istifadəsi həm müəllim, həm də şagirdlər üçün əlverişlidir. Bu xüsusiyyətlər təqdim olunan materialın qavranılması və əzbərlənməsinin səmərəliliyini artırır. Multimedia təqdimatının tipik vizual materiallarla müqayisədə aydın bir üstünlüyü, şagirdlərə daha çox emosional təsir göstərməsidir, bu xüsusiyyət isə materialın konsentrasiyasına və nəticədə daha yaxşı mənimsənilməsinə kömək edir. Beləliklə, multimediya təqdimatı ən optimal və effektiv şəkildə dərslərin üç aspektdən didaktik məqsədinə cavab verir:

- **Təlim aspekti:** şagirdlərin tədris materialının aydın qavraması, öyrənmə obyektlərindəki əlaqələrə və münasibətləri dərk etməsi;

- **İnkişaf aspekti:** şagirdlər arasında idrak maraqlarının inkişafı, ümumiləşdirmə, təhlil etmə, müqayisə etmə, şagirdlərin yaradıcılıq fəaliyyətinin artması;

- **Təhsil aspekti:** elmi baxışlara, fərdi və qrup işlərinin düzgün şəkildə təşkil etmək bacarığının, yoldaşlıq, qarşılıqlı yardım hissəsinin inkişaf etməsi [5].

Müəllim mövzunun izahı zamanı (məsələn: "Zooparkda", "Fəsilələr və Hava", "Mənim ailəm", "Həftənin günləri", "Rəqəmlər" və s.) diaqram, rəsm, animasiya kimi köməkçi vasitələrdən istifadə edilə bilər. Yeni mövzunun izahı prosesində multimedia təqdimatlarından istifadə edərkən mövzunun ən əsas məqamlarını şəkillər ardıcılığı ilə, sistemli nümayiş etdirmək mövzunu şagirdlərin daha yaxşı anlamalarına kifayət edir. Burada əsas üstünlük ondan ibarətdir ki, şagirdlər qaydalar, təriflər və diaqramları lövhədə vizual şəkildə gördükləri üçün, müəllim mövzu ilə bağlı materialı təkrarlamağa vaxt itirmir. Xarici dil dərslərində İKT-nin tətbiqi təcrübəsini təhlil etdikdə belə nəticəyə gəlmək olar ki:

- ✓ multimedia texnologiyaları tədris prosesini sürətləndirir;
- ✓ şagirdlərin mövzuya olan maraqlarının artmasına səbəb olur;
- ✓ material assimilyasiyasının keyfiyyətini artırır;
- ✓ təlim prosesini fərdiləşdirməyə imkan verir;
- ✓ qiymətləndirmənin subyektivliyindən uzaqlaşmağa şərait yaradır;
- ✓ dərslərin məzmununu yeniləyir;
- ✓ ətraf aləmə yaradıcı bir yanaşmanı, şagirdlərin marağına uyğun inkişafı dəstəkləyir;
- ✓ kompüter proqramları vasitəsilə şagirdlərə rəasional iş bacarıqları aşılayır;
- ✓ kompüter texnologiyalarının inkişafında müstəqilliyi təmin edir;

✓ zamanın tələbləri ilə səsləşir [1].

Bu qədər üstünlüklərə baxmayaraq, vurğulamaq lazımdır ki, informasiya texnologiyalarının tədris prosesinə tətbiqi ənənəvi tədris metodlarını qətiyyənlə istisna etmir, əksinə təhsilin bütün mərhələlərini onunla harmonik şəkildə birləşdirir. Ancaq informasiya texnologiyalarından istifadə təkcə tədrisin effektivliyini artırmağa deyil, eyni zamanda öyrənməni stimullaşdırmağa imkan verir. KT-dən istifadənin müəllimlər üçün müsbət tərəfləri kifayət qədərdir:

- müəyyən bir dərəcə üçün zəruri olan vizual materialın qorunub saxlanılmasında müəllimin işini asanlaşdırır;

- düzgün hazırlanmış materialı sistemli şəkildə təqdim etmə bacarığı formalaşdırır;

- Mövzuya uyğun olaraq, məntiqi şəkildə materialları təqdim etmə və saxlama imkanları qazandırır;

- Əyani materialların təhlükəsizliyini və onların düzəldilməsi ehtimalını qarşılıyır;

- Şagirdin məlumatı öyrənən zaman çətinlik yaranan hissəsinə müstəqil şəkildə geridönüş etməsini təmin edir;

- Materialı slaydlarla şərh edərkən müəllimin müəyyən məqamları genişləndirə bilməsinə və ən vacib məlumatları animasiya effekti verərək vurğulamasına imkan verir.

Bütün bu üstünlüklər şagirdlərin öyrənməyə olan marağını artırır və xarici dil də daxil olmaqla istənilən materialın daha yaxşı mənimsənilməsinə kömək edir. E.İ.Passovun fikrincə, tədris prosesində PowerPoint multimedia təqdimatından istifadə müxtəlif növ dil və nitq tapşırıqların istifadəsini asanlaşdırır [5].

Amarel (1983) kompüterin təhsildə təsirinin iki əsas yolunun olduğunu iddia edirdi. İlk olaraq sınıfdə öyrənmə və təlim üçün köməkçi vasitə kimi, digər tərəfdən isə şagird idrakına işıq saçan və gələcək öyrənmə nəzəriyyəsinə təkan verən bir araşdırma vasitəsi kimi dəyərləndirirdi. Lakin dəyərləndirmənin təsirlərinə hələ də məktəblərdə sıx şəkildə rast gəlinmir. Bervik (Bervick 1985) isə gələcəyi proqnozlaşdıraraq, “kompüter istifadəsinin təlim prosesinə təsirini ancaq dil öyrənmə simulyasiyası artırır” fikrini irəli sürmüşdür [6]. Bugün məktəblərdə kompüterlərdən istifadəyə ehtiyac yarandığını açıq şəkildə duya bilirik. Çünki öyrənənlər öyrənmə tərzinə, motivasiya və dərəcə münasibətinə görə bir-birlərindən fərqlənirlər. Həmin müxtəliflik öyrənənlərin uğurlarına da təsir göstərir. Müəllimlərin ingilis dilinin tədrisi prosesində belə məqamları nəzərə alması mütləqdir. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, kompüterlə işləyən təlim proqramı daim pedaqoqların köməyinə çatmağı bacarır. Kompüter kiçikyaşlı şagirdlərin materialı daha tez mənimsəməsinə, uşaqların öyrənmə səviyyəsinin və sürətinin bərabərləşdirilərək irəliləməsinə imkan yaradır, onların diqqətini dərəcə prosesində cəmləşdirir. Ənənəvi tədris ilə KT arasındakı əsas fərq də məhz budur. Ənənəvi tədrisdə müəllim bütün şagirdlərlə məhdud dərəcədə qarşılıqlı əlaqə qururdu. Lakin bütün uşaqlarla yüksək səviyyədə qarşılıqlı əlaqələr quran, öyrənənin fərdi xüsusiyyətlərinə, ehtiyaclarına uyğun hazırlanmış KT

proqramı daha yüksək nəticəyə zəmin yaradır. Kompüteriyönümlü təlim zamanı dərsin təşkili asanlaşır, öyrənmənin səmərəliliyi yüksəlir.

Tədris mühitində texnologiyanın istifadəsi ilə şagirdlərə daha zəngin öyrənmə mühiti təklif olunur, öyrənmənin təlimə marağı oyanır, motivasiyası artır. Tədris materialının, mürəkkəb məlumatların texnologiyaların köməyi ilə sadələşdirilməsi şagirdlər üçün daha geniş imkanlar açır, riskləri minimuma endirir. Məsələn, həyati təhlükəsi olan təcrübələr hazırda kompüter mühitində simulyasiya proqramları vasitəsilə hazırlanır, təhsilalanlar eksperimental qurğuları görür və onların arasından özlərinə müvafiqini seçərək, sınaqları həyata keçirir, nəticələr çıxarırlar. Yeni texnologiyalarının əsas üstünlükləri aşağıdakılardır:

- Təhsil texnologiyaları öyrənmə təhsil materialından istənilən vaxt istifadə etmək imkanı verir;
- Müəllimlər və şagirdlər təhsil texnologiyası vasitəsilə məlumatı ilk mənbədən əldə edə bilirlər;
- Müəllim şagirdə uyğun zənginləşdirilmiş, keyfiyyətli material hazırlamaq imkanına malikdir;
- Müəllimlər və şagirdlər internetin, telekonfransların köməyi ilə müəyyən mövzu üzrə mütəxəssislərlə görüşüb müzakirələr apara bilirlər;
- Fərdi, cüt və kollektiv təlim formalarının hər birindən yararlanmağa kömək edir;
- Şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinə, bacarıqlarına uyğun təlim mühiti təşkil olunur (hər bir şagirdə təhsildən bərabər dərəcədə faydalanmaq fürsəti yaradılır);
- Öyrənməni stimullaşdıraraq, onları müvəffəqiyyət qazanmağa yönləndirir;
- İbtidai sinifdə İKT-dən istifadə şagirdin izahlı-illüstrasiyalı tədris üsulundan fəal təlim fəaliyyətinin subyektinə əsaslanan bir üsula keçməyə imkan yaradır;
- Məhsuldarlığı və öyrənmə sürətini artırır.

Müəllim tədris prosesinin ən vacib elementlərindən biri, sinifdə təlim-tədris fəaliyyətinə cavabdeh olan şəxsdir. Pedaqoqun müasir təlim metodlarından və texnologiyalarından istifadə etməsi fənnin keyfiyyətinə yüksək təsir göstərir. Pedaqoqlar təhsil sisteminə daxil edilən yeniliklərlə tanış olmasalar, təlimdə onlardan faydalanmasalar, KT-dən zərrə qədər də yararlanma bilməzlər.

İndiki mərhələdə müəllim kompüter texnologiyasından istifadə edərək şagirdlərin araşdırma mövzularını müəyyənləşdirən, tədqiqatların aparılmasını təşkilatlandıran, onları istiqamətləndirən, təhsilalanların topladıqları materialların analizini aparan, nəticələri ümumiləşdirən, öyrənməni həvəsləndirən, güclü texnologiya vasitəsilə tədris yolunu zənginləşdirən şəxsdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Арендаренко Т.В. Методика применения презентаций PowerPoint в обучении английскому языку. //http://www.petropavl.kz/skoipkppk/page6/english/s.htm

2. Белкова М. М. Информационные компьютерные технологии на уроках английского языка // Английский язык в школе. 2013.
3. Беляева Л.А., Иванова Н.В. Презентация PowerPoint и ее возможности при обучении иностранным языкам / Л.А.Беляева, Н.В.Иванова // Иностранные языки в школе. – 2008. – №4. – с. 36-40.
4. McDonough, S. H. (1981). Psychology In Foreign Language Teaching. (2nd Ed.). London: Unwin Hyman Ltd
5. Пассов Е.И. Современные направления в методике обучения иностранным языкам: учебное пособие / Под ред. Е.И.Пассова, Е.С.Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерлингва», 2003. – 40с. (Серия «Методика обучения иностранным языкам». №22).
6. <http://eprints.nottingham.ac.uk/11711/1/325961.pdf>

РОЛЬ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОБУЧЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА (I-IV КЛАССЫ)

Г.М.АБДУЛЛАЕВА

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются преимущества компьютерного обучения для студентов, научные исследования в этой области в современное время, результаты международного и местного опыта. При этом были отмечены способы повышения уровня мотивации и стимулирования ученика за счет добавления в урок функций компьютерно-ориентированного обучения. В целом добавление компьютерного обучения, игровых программ к учебной деятельности делает урок для учащихся более интересным. Если ученик изучает язык через игру, если он знает, что присоединится к веселым занятиям, он будет стремиться к здоровой конкуренции и будет развиваться как умственно, так и эмоционально.

Ключевые слова: компьютерно-ориентированное обучение, начальная школа, технология, мотивация, иностранный язык

THE ROLE OF COMPUTER-BASED LEARNING TECHNOLOGY IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING (GRADES I-IV)

G.M.ABDULLAYEVA

SUMMARY

The article discusses the benefits of computer-based learning for students, scientific research in this area in modern times, the results of international and local experience. At the same time, it was noted in the ways of increasing the level of motivation and stimulating the student by adding the features of computer-oriented learning to the lesson during computer-based learning. Thus, the addition of computer-based learning, game programs to the learning activity makes the lesson more interesting for learners. If the student learns the language through play, if he knows that he will join the fun activity, he will strive for healthy competition and will be developed both mentally and emotionally.

Keywords: computer-oriented training, primary school, technology, motivation, foreign language